

Xiffət... lənət və sevgi

(Cəbrayılı düşünərkən)

Yazını başlamaq çətin, bitirmək asandır. Bunu qələm çalanların hamısı bilir. Ona görə də nə uzaqdan, nə də yaxından başlamaq lazımdır. Sadəcə, ortadan və mətləbə daxil olmayan epizoddan. Məsələn: pəncərəmin önündən qumru ötdü. Halbuki qumrular uçmaqdan çox, gəzişməyi sevirlər. Fındıq boyda başlarını yellədə-yellədə, buğda boyda gözlerini çalxalandıra-çalxalandıra, bənövşəyi ayaqlarını üyürək ata-ata ora-bura vurnuxur, təşər-təşər yürüyürlər...

Qumrunun adını ona görə çəkdim ki, gözümü açandan bir cüt qumrunu həyatımızdəki qarağacın budaqlarında görmüşəm. Həm də bu quş Cəbrayıldə müqəddəs hesab olunurdu. Deməli, pəncərəmin önündən qumruların uçub keçməsi təsadüfi deyilmiş. Həmin qumruları Bakıda, həyatımızdəki çinarın budaqlarında da görmüşəm. Külək əsdiyə budaqlar yellənir, qumrular da onlarla birgə mürəgü vururdular. Və mənə elə gəlmişdi ki, bunlar elə həmin qumrulardır, həyatımızdəki. Sonra o çinarı kəsdilər və quşlar da yox oldu. Kəsib getdilər yəqin. Bəlkə də elə həmin vaxt həyatımızdəki ağacları da düşmənlər, yağı qonşularımız kəsirmişlər.

Bu yazı, bəlkə də belə başlamalı deyildi. Hər yazının bir düzeni olmalıdır. Orası da düzdür ki, plansızlıq yazının özəlliyi və gözəlliyidir.

Orta məktəbdə oxuyanda ədəbiyyat müəllimimiz bizə vətən haqqında inşa tapşırırdı. Mən təxminən belə yazdım: Vətən mənim evimdən başlayır, sonra həyatımıza keçir, məhləmlə davam edir və getdikcə böyüyür. Sonra kənd, sonra rayon, axırda ana vətənimiz gəlir. Uzun illərdən sonra onu da anladım ki, əslində elə dünyanın özü də bizim vətənimizdir. Çünki hamımız burda yaşayırıq və onun inkişafı, rifahı, əmin-amanlığı üçün çalışırıq.

İlk dəfə ana yurdumu (Cəbrayılın Mahmudlu kəndini, elə həyatın özünü də) ala-qaranlıq bir otaqda, lampa işığında görmüşəm. Atamın dizləri üstə. Məni atıb-tuturdu. Bəxtimə gün düşüb, deyəsən, həmin vaxt. Və evdə işıq yanır. Yeni mən "İliç lampası" ilə birgə doğulmuşam. Həmin il kəndimizə işıq çəkilib. 1962-ci ildə.

Sonra kəndimizin ortasındakı tonqal yadıma düşür. Gur-gur yanır, alov dilimləri ərşə qalxırdı və adamlar onun ətrafında dövrə vururdu. Deməli, Novruz bayramında kəndimizi tanıyıram, həmreyliyin, birliyin qoxusunu duymuşam, suluq yaddaşıma köçürmüşəm. Sonra. Sonrası da sonralardır da: Cəbrayılın özü, yəni rayon mərkəzi, müxtəlif biçimli dükən-mağazalar, foto-atelyələr. Sonuncu ən çox sevdiyimiz yer idi. Çünki böyüdükcə sənədlərimizin sayı da, şəkillərimizin ölçüsü də dəyişirdi. Axırda Bakı, Rusiya, Türkiyə və müxtəlif ölkələr, məkanlar...

Cəbrayılın ortasındakı çinar, onun altından keçən dupduru və buz kimi kəhriz suyunun tamı, soyuqluğu indi də yadımdadır. Həmin kəhriz Ziyarət Dağından başlayırdı. Bu cür sərin sudan Ərdəbildə, Şeyx Səfi məqbərəsinin həyatində də içmişəm: soyuqluğu, tamı eyniydi.

Həmin qocaman çinarı nadan, nankor düşmənlərimiz kəsiblər, amma dibindən pöhrəsi çıxıb. İndi beş-altı metr hündürlüyündədir... Yaddaş təkə ürək və beyinlə yox, həm də duyğusal orqanların varlığı ilə diridir. Deməli, qocaman çinarın da yaddaşı diridir; hələ də bizə lazım olduğunu anlayır və bizi gözəliyə.

Şükürlər ki, indi kəhrizin qarşısını bizimkilər açıb və buz kimi şirin suyundan doyunca içmək olar.

Cəbrayıl azad olunandan sonra jurnalistlər sual verdilər ki, kəndə gedəndə ilk işin nə olacaq? Cavab verdim ki, öncə kəndimi qarış-qarış gəzəcəm, doğmalarımızın məzarlarını ziyarət edəcəm. Mənə tanış olan gülünü-çiçəyini, bağlarını, dağ və dərələrini salamlayacam. Uşaqlığımızın yadigarı, daim altında oynadığımız, kölgəsində dincəldiyimiz, "Alı xəndəyi"ndə "məğrur tənhalıqda" qərar tutan "Tək tut"a baş çəkəcəm, "Yaloba bulağı"ndan su içəcəm... Sonra bütün rayonu, axırda Qarabağı gəzəcəm, başımızın tacı Şuşaya gedəcəm...

Dediyimi elədim. Mina təhlükəsinə görə kəndimizi gəzə bilməsəm də, doyunca seyr elədim, Şuşaya da dəfələrlə səfər etdim.

Körpəlikdən indiyə qədər – hər şey xırdalılıqlarına qədər yadımdadır. Bəlkə ona görə ki, xaraktercə impressionistəm, nostalji hisslərə qapılmağı xoşlayıram, indidən daha çox, keçmiş xatirələrimlə yaşayıram. Rəssam olsaydım, qəmli bir cocuğun rəsmi çəkərdim. Təxminən belə: ayaqyalın, qüssəli bir uşaq, əlində künaltaq (çubuq) yerdə nəse cıza-cıza, suya düşən kölgəsinə baxa-baxa Arazın qırağı ilə gedir və nəyisə düşünür...

Ötən 28 ili mən bu cür qəmli-qüssəli xatırladım, yurdumun xiffətini çəkdim...

2001-ci ilin yayında Avropa Şurasının xətti ilə beş jurnalist İrəvandan Gorusa, ordan isə Sisyanı keçməklə Xankəndiyə səfər eləmişik. Cənnətməkan yerlər, sərin və təmiz hava, buz kimi bulaqlar... Şuşanı da ilk dəfə onda gördüm. Bizə yalnız bir küçəni göstərdilər – Yuxarı Gövhərağa məscidinə aparən küçəni. O gözəllikdə Şuşa xarabazara çevrilmişdi. Ətrafdakı yarıuçuq binalarda hərbi ailələri qalırdı. Eyni aqibəti viran qalmış, dağıdılmış Laçın da yaşayırdı. Bizi ora aparmadılar. Ancaq aralıdan görə bildik. Səfər yoldaşım, operator Emil Süleymanov (laçınlıdır) evlərini görmək istədi, icazə vermədilər. Ermənilər bizi elə əhatə eləmişdilər ki, sanki hansısa terror hadisəsi törədəcəkdik.

Amma sonralar, yəni 2021-ci ildə Vaqif Pəeziyaya Günləri zamanı azad Şuşaya getdim, doyunca gəzdim, ürəyim istədiyi yerdə şəkil də çəkərdirdim.

İndi Emilin ana vətəni Laçında qızğın iş gedir, nəhəng layihələr həyata keçirilir. Ora qayıtmağa lap az qalıb, Zəngilanın Ağalısına böyük köç kimi.

Səfərdən sonra bir yazı yazdım: "Bakıdan Xankəndiyə uzun bir yol". Yazının sonluğu beləydi: "Xankəndinin qonaq evində yatanda gecənin bir vədəsi qulağıma saz səsi gəldi. Bəlkə babalarımızın ruhu bizi çağırırdı?" Bu, şişirtmə, gop-filan deyildi. Həmin səs vardı. Mən onu eşidirdim...

(ardı növbəti sayımızda)

Elçin HÜSEYNBƏYLİ,
yazıçı-publisist